

Толубаев Ж.О., Кыралиева Г.Б.

ГУМАНИТАРДЫК ЖАНА ПЕДАГОГИКАЛЫК БАГЫТТАГЫ АДИСТЕРДИ ДАЯРДООДО ЖОГОРКУ МАТЕМАТИКА КУРСУНУН КЕСИПТИК БАГЫТТАЛЫШЫ

Толубаев Ж.О., Кыралиева Г.Б.

НАПРАВЛЕНИЯ ВЫСШЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО КУРСА МАТЕМАТИКИ В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО И ГУМАНИТАРНОГО НАПРАВЛЕНИЙ

2005-2006- окуу жылында биздин институт өзүнүн он жылдык юбилейин белгилөөнүн алдында турат. Өткөн он жылдын ичинде негизинен институт тарабынан даярдалган адистер гуманитардык жана педагогикалык кесиптегилерди түзөт.

Даярдалган адистердин окуу планында көрсөтүлгөн математика жана жогорку математика курстары негизинен мамлекеттик стандартка жараша түзүлгөн. Даярдала турган адистиктердин өзгөчөлүктөрүнө жараша математика курсунун жумушчу программаларынын мамлекеттик типтүү программалардын негизинде түзүлгөндүгү белгилүү.

Негизинен математиктер ар бир адистиктин өзүнүн талабына жана максатына жараша жумушчу программаларды түзүү менен сабактарды алып барса, анда анын жыйынтыгы натыйжасы бир канча эсе жогору боло тургандыгы белгилүү.

Бул жыйынтык негизинен акыркы убактарда окумуштуулардын математик эмес адистерди даярдоодо математиканы окутуунун проблемаларынын көңүл буруусунан келип чыккан. Атап айтканда, бул проблеманын үстүндө п.и.д.проф. Мамбетакунов Эсенбек ф.м.-и. д. Асанов Аит, ф.м.и.т. доцент Кутанов Алымбек п.и.д. проф. Скатецкий А.Г. ж.б. окумуштуулардын эмгектеринде изилденген.

Бул көңүл буруунун негизги себеби болуп даярдалып жаткан адистиктердин математикага болгон талабын эске албастан, аны окутуу математиканы окуу процессинде кандайдыр бир жалпы аң сезимди өнүктүрүү үчүн болгон жана даярдалып жаткан адистиктин сапатын жогорулатууга эч кандай таасир тийгизбеген туюк система катарында каралышы мүмкүн. Математиканын жогорку окуу жайларындагы окуу процессиндеги мындай орду даярдалып жаткан математик эмес адистиктерге карата жетишсиз экендиги көрүнүп турат. Себеби, математика боюнча институтка тапшырган студенттердин базалык даярдыгы көбүн эсе өтө начар экендиги байкалат. Бирок, азыркы учурда жогорку окуу жайларда

математика бир жактан фундаменталдык дисциплиналардын арасында алдыңкы орунду ээлеген, ошондой эле колдонмо дисциплиналардын ортосунда да орунга ээ болот. Бул деген азыркы учурдагы мотиматизациялоого заманда жалаң гана табигый илимдерде эмес, ошондой эле гуманитардык илимдерде да анын орду бар экендигин аныктайт. Ошондой болсо дагы ал жалпы билим берүүчү дисциплиналардын катарына кирет.

Азыркы ар бир окуу жайдын окуу планына жараша математиканы жалаң гана табият таануу адистиктери окубастан, аны гуманитардык багыттагы адистиктердин студенттери да окуу үчүн көп күчтөрүн жана аракеттерин жумшайт.

Мындан сырткары математика, окуу дисциплинасы катарында көп адистиктердин атайын дисциплиналарында колдонула тургандыгынын зарылчылыгын түшүндүрүү керек.

Бул жөнүндө көпчүлүк окумуштуу математиктердин жана методисттердин макалаларын басма сөз беттеринде, ошондой эле илимий конференциялардын жана семинарлардын материалдарында жарык көрүүдө. Азыркы учурда гуманитардык жана педагогикалык адистиктерде математиканы окутуунун кээ бир кемчиликтери түздөн-түз байкалууда.

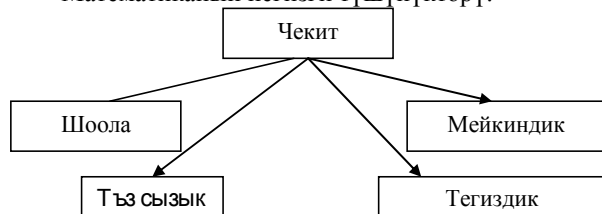
Атап айтканыбызда:

- математикалык түшүнүктөрдү көп эле керексиз формалдаштырып жиберүү;
- математикалык материалдарды жеткирүүдө даяр түшүнүктүн мүнөзү катарында берилиши;
- математикалык түшүнүктөрдү калыптандырууда алардын адистик дисциплиналары менен байланышынын жоктугу;
- азыркы компьютерлештирилген окуу процессинде адистик дисциплиналарды окутууда математиканын колдонбогондуктарын белгилеп кетсек болот.

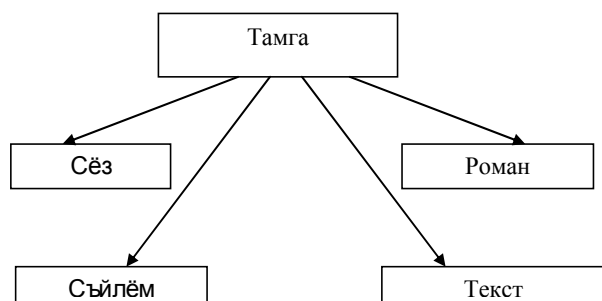
Жогоруда келип чыккан маселени чечүү үчүн биз филологиялык адистиктерди даярдоодо “матема-

тика” жана “математикалык логика жана анын колдонулуштары” дисциплиналарын окутууда алардын негизги адистик дисциплиналарында колдонулуучу түшүнүктөрүн колдонуу менен окутууну сунуш кылдык.

Математиканын негизги түшүнүктөрү:

Тилдин негизги түшүнүктөрү:

Жогорудагы түшүнүктөрдү колдонуп математиканын жана тилдин негизги түшүнүктөрүн аныктай турган болсо, анда алар төмөндөгүдөй таблицада орун алат:

№	Негизги тыштык	Аныкталуучу тыштык	
		аталышы	аныкталышы
1	Чекит	Тъз сызык Тегиздик Мейкиндик Гипермейкиндик	Чекиттердин жыйындысы Тъз сызыктардын жыйындысы Тегиздиктердин жыйындысы Мейкиндиктердин жыйындысы
2	Тамга	Сёз Сыйлём Текст Роман	Тамгалардын жыйындысы Сөздөрдүн жыйындысы Сыйлёмдөрдүн жыйындысы Тексттердин жыйындысы

Жогорудагы таблицаны биз математикалык негизги түшүнүктөрдү тилдин негизги түшүнүктөрүнө тиешелүү түрдө салыштырып аныктала тургандыгын көрдүк.

Мындан сырткары “Математикалык логика жана анын колдонуштары” предметин да окутууда даярдала турган адистиктерди алардын өзгөчөлүктөрүн эске алса болот.

Бүгүн	2-март	2006-жыл
X	2-март	2006-жыл
Бүгүн	У	2006-жыл
Бүгүн	2-март	Z.
X	У	2006-жыл
Бүгүн	X	У
X	У	2006-жыл

Жогоруда көрсөтүлгөн сүйлөмдөрдөгү X,Y,Z терден маанилерине тиешелүү маанилерди коюу аркылуу ар кандай жыйынтыктарды алсак болот.

Бул келип чыккан жыйынтыктар “Математикалык логика жана анын колдонуштары” предметиндеги айтылыш жана предикат түшүнүктөрүн аныктоого алып келет.

Жогоруда айтылгандарды эске алуу менен математик окутуучуларды математик эмес адистерди даярдоодо алардын ар биринин өзгөчөлүктөрүн эске алуу, алардын атайын дисциплиналарын окутууда математиканын түшүнүктөрүн колдонуусун жана математиканын негизги түшүнүктөрүн калыптандыруусунда адистикке тиешелүү түшүнүктөрдүн жардамында аныктоосу жогору натыйжаларды берери танышсыз.

Жогорудагы жыйынтыктарга мен негизинен бир нече жылдан бери аталган адистиктерге математика предметин берүүдөн тыянак чыгардым.